

Öz

Çocukluk, doğumdan 18 yaşına kadar süren ve gelişim süreçlerini içeren çok yönlü bir dönemdir. Bu dönem içerisinde kullanılan mekânların tasarımları çocukların gelişim süreçlerini etkilemektedir. Kullanıcı olarak çocukların yoğunlukta olduğu mekânlardan biri de okul öncesi eğitim kurumlarıdır. Bu mekânlar çocukların gelişim süreçlerine uygun olarak tasarlanmalıdır. Bu mekânlardan biri de çocukların kullanıcı olduğu okul öncesi eğitim kurumlarındaki tuvalet iç mekânlarıdır. Çocukların tuvalet alışkanlığı kazandıkları dönemde, okul öncesi eğitim kurumlarındaki tuvalet iç mekân tasarımları çocukların gelişim sürecinde önemli bir iç mekân tasarım parametresidir. Çalışmanın amacı, 36-72 ay grubu çocukların okul öncesi eğitim kurumlarındaki tuvalet iç mekânlarına yönelik tasarım parametrelerinin belirlenmesidir. Çalışma, nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması olarak desenlenmiştir. Çalışma kapsamında Eskişehir ilinde bulunan üç okul öncesi eğitim kurumunun tuvalet iç mekân tasarımları analiz edilmiş ve çocuklarla yarı yapılandırılmış görüşmeler yürütülmüştür. Elde edilen veriler betimsel analiz yöntemiyle analiz edilmiştir. Sonuç olarak, mevcut mekân analizleri ve görüşmelerin analizleriyle birlikte okul öncesi eğitim kurumlarındaki tuvalet iç mekân tasarım parametreleri elde edilmiştir. Bu parametreler; mekân bölümleri, mekânsal donatılar, malzeme, aydınlatma, teknoloji tabanlı tasarımlar ve hijyendir. Bu doğrultuda yapılan tasarımların çocukların gelişim süreçlerini destekleyebileceği ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: İç mekân tasarımı, Okul öncesi eğitim kurumları tasarımı, Tuvalet iç mekân tasarımı, Kullanıcı-mekân ilişkisi, Çocuk ve mekân ilişkisi

36-72 Aylık Çocukların Okul Öncesi Eğitim Kurumlarındaki Tuvalet İç Mekân Tasarım Parametreleri

Toilet Interior Design Parameters in Preschool Education Institutions for Children Age 36-72 Months

Gül Ağaoğlu Çobanlar, ORCID: 0000-0002-2324-7327

Eskişehir Teknik Üniversitesi, İçmimarlık Bölümü, Eskişehir, Türkiye

Fusun Curoğlu, ORCID: 0000-0002-9594-2281

Eskişehir Teknik Üniversitesi, Endüstriyel Tasarım Bölümü, Eskişehir, Türkiye

Basvuru tarihi/Received: 09.07.2026, Kabul tarihi/Final Acceptance: 09.10.2026

Extended Abstract

Early childhood is a critical period in which physical, cognitive, emotional, and social development progresses rapidly and children's relationships with their environments become increasingly complex. The spatial qualities of environments experienced during this period can influence both children's immediate behaviours and the habits and skills they develop for later life. Preschool education institutions are among the environments in which children spend considerable time and encounter spatial experiences beyond the home. Within these institutions, toilet areas are particularly significant because children aged 36–72 months are still developing toilet habits, self-care skills, independence, and spatial awareness. Despite this developmental significance, preschool toilet design is largely addressed through standards concerning dimensions, accessibility, safety, hygiene, and materials. Although essential, such requirements may not fully reflect children's perceptions, expectations, concerns, and experiences as actual users. Accordingly, this study asks which interior design parameters should guide toilet areas in preschool education institutions for children aged 36–72 months. Its primary aim is to identify these parameters by considering existing spatial conditions together with children's experiences and expectations.

The study used a qualitative case study design combining analyses of existing preschool environments with semi-structured interviews with children. During preliminary fieldwork, 12 preschool education institutions were examined in terms of horizontal and vertical circulation providing access to toilet areas and the interior characteristics of these spaces. For the interview stage, three private independent preschools in different districts of Eskişehir were selected through typical case sampling. Their organisational structures and interior design approaches were largely comparable, while their different locations enabled access to participants from varying socioeconomic contexts. Parental consent was obtained for 25 children aged three to six years: five three-year-olds, eight four-year-olds, seven five-year-olds, and five six-year-olds. Interviews addressed children's experiences of handwashing and toilet use; perceptions of colour, lighting, sound, cleanliness, and spatial size; and expectations regarding fixtures, doors, windows, hygiene, and other spatial features. Data were analysed descriptively, while NVivo was used to examine word frequencies and frequency distributions and support theme formation.

Analysis of existing toilet interiors showed that products, materials, lighting and ventilation solutions, and spatial layouts were generally similar and largely consistent with relevant regulations. However, limitations emerged when the developmental diversity of children aged 36–72 months was considered. Fixtures such as washbasins were typically positioned at a single height despite differences in children's physical development, and existing spaces relied predominantly on conventional, manually operated equipment. These findings indicate that regulatory compliance alone may not adequately address children's changing physical abilities, perceptions, and expectations.

The interviews provided further insight into how children perceive and use these environments. Themes were grouped under perceptual attitudes, spatial attitudes, and spatial equipment. Fear and colour emerged within perceptual attitudes, with children generally favouring colourful environments, although no meaningful gender-based difference in colour preferences was identified. Children also associated safety with specific spatial features: support elements around toilets could provide reassurance, while visual connections to other spaces could reduce fear. Within spatial attitudes, windows, lighting, and horizontal and vertical surface treatments were prominent. Participants wanted brighter toilet environments, particularly localised lighting around toilets and handwashing areas. Visual connections through openings were associated with reassurance, while windows could also support natural lighting and ventilation.

Material selection revealed a further design tension. Smooth, easily cleanable surfaces support hygiene, yet their reflective properties may contribute to acoustic problems and reduce auditory privacy. Hygiene, safety, sensory comfort, and privacy should therefore be considered together rather than separately. Children's comments on spatial equipment also generated specific design considerations, including wider toilet cubicles, alternative door-opening mechanisms to reduce collision risk, more accessible toilet-paper dispensers and flush controls, washbasins at different heights, and full-length mirrors. Technology-based solutions also appeared repeatedly in children's expectations. Suggested features included automatic flush systems, taps, soap dispensers, paper dispensers, and movable or automated cubicle components. Overall, children showed a preference for interacting with spatial equipment through automated systems.

Based on the combined analysis of existing spaces and children's responses, six principal interior design parameters were identified: spatial sections, spatial equipment, materials, lighting, technology-based designs, and hygiene. Although several overlap with existing regulatory requirements, children's direct participation revealed expectations that conventional standards may overlook, particularly regarding technology, sensory experience, perceived safety, independence, and adaptability to different developmental levels.

The study concludes that preschool toilet interiors should be regarded as developmental environments rather than merely functional wet areas. Designs responsive to children's physical characteristics, perceptions, expectations, and emerging independence can support self-care skills, confidence, safe use, and positive toilet habits. Incorporating children into the design process is therefore important for understanding aspects of spatial experience that cannot be identified solely through adult assumptions or regulatory criteria. The proposed parameters provide a child-centred framework for the design or renovation of preschool toilet interiors and can contribute to safer, more supportive environments that better respond to children's developmental needs.

Keywords: Circular Economy, Circular Building, Architects' Awareness, Architects in Istanbul, Knowledge-Attitude-Behavior

Giriş

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 1. Maddesi “çocuk” tanımını; “Bu Sözleşme uyarınca çocuğa uygulanabilecek olan kanuna göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, on sekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır.” şeklinde ifade etmiştir (UNICEF, 1989). Çocukluk çağı, kişinin doğumunda itibaren 18 yaşına kadar geçen süre olarak belirtilmektedir. Bu dönem içerisinde farklı gelişim süreçlerini kapsamaktadır. Gelişim, çok yönlü karmaşık bir süreçtir ve bu sürecin sağlıklı olarak devam etmesini sağlamak için gelişimin bütün yönlerinin farkında olunması gerekmektedir. Bu kapsamda, iç mekân tasarım sürecinde de gelişim sürecini etkileyen mekânsal faktörlerin bilinmesi gerekmektedir. Bu farkındalıkla birlikte iç mekân tasarım süreçlerinin yürütülmesi, çocukların gelişim alanlarını ve dönemlerini desteklemektedir. “Yapılan araştırmalara göre gelişim, kendi içinde belirli özellikler açısından bütünlük sağlayan ve birbirleriyle de etkileşim halinde olan gelişim alanları ile dönemlerine ayrılmaktadır” (Senemoğlu, 2018, s. 18).

Çocukların mekân algısı, gelişim alanları ve gelişim dönemleriyle birlikte değişim göstermektedir. Okul öncesi dönemde bu algının oluşumu ve gelişimi, çocukların gelişimsel özellikleriyle doğrudan ilişkilidir. Altman ve Chemers'e (1980, s. 43) göre çocukta mekân algısının temelleri, yaklaşık bir yaş civarında, çevresindeki nesnelerin görüş alanından çıkırsa bile varlığını sürdürdüğünü kavramasıyla atılmaktadır. Piaget (2002) ise bilişsel gelişim üzerine yürüttüğü çalışmalarda, çocukların yaş dönemlerine bağlı olarak mekân algısının nasıl geliştiğini ortaya koymuştur. Bu süreçler “duyusal-motor (0-2 yaş), işlem öncesi dönem (2-7 yaş), somut işlemler dönemi (7-11 yaş) ve soyut işlemler dönemi (11 ve üstü)” olarak tanımlanmaktadır (Senemoğlu, 2018, s. 41). Bu dönem içerisinde çocukların mekân algılarının gelişmesiyle birlikte çevresiyle kurduğu ilişki de değişim göstermektedir.

Çalışma kapsamında duyusal-motor ve

işlem öncesi dönemi kapsayan 36-72 aylık çocuklarının gelişim alanlarının incelenmesi, Eğitim Bakanlığının 29072 sayılı Yönetmeliği gereğince 36-66 aylık çocukların okul öncesi kurumlara gitmesi gerektiği yaş aralığı olarak belirtilmesidir (MEB, 2013). Bu dönem içerisinde çocuklar okul öncesi eğitim kurumlarına başlamakta ve çevresiyle farklı ilişkiler kurmaktadır. Ancak, bu dönem çocukların aynı zamanda tuvalet alışkanlıklarını kazandıkları döneme paralel olarak ilerlemektedir.

Çocukların fiziksel, zihinsel ve sosyal gelişimlerine uygun olarak tasarlanan tuvalet alanlarının, çocukların gelişim süreçlerini olumlu yönde etkilemekte ve gelecek yaşantılarının şekillenmesinde öneme sahip olduğu görülmektedir. Çocukların sağlıklı tuvalet alışkanlıkları kazandırmak ve gelecek yaşamlarını olumlu yönde etkilemek için okul öncesi eğitim kurumlarındaki tuvalet alanlarının tasarım parametreleri önemlidir. Bu kapsamda çalışmanın amacı, 36-72 ay grubu çocukların okul öncesi eğitim kurumlarındaki ıslak hacimlerde yer alan tuvalet iç mekânlarına yönelik tasarım parametrelerinin belirlenmesidir.

36-72 Ay Grubu Çocukların Gelişim Özellikleri ve Mekân Algısı

Gelişim çok boyutlu bir olgudur. Çevresiyle kurduğu ilişkiler, çocukların gelişim süreçlerini büyük ölçüde etkilemektedir. AÇEV'in raporunda “kaliteli erken çocukluk programları ile çocukların fiziksel ve zihinsel gelişimi, eğitim kazanımları ve toplumda insan sermayesinin oluşumunu arttırmak mümkündür” açıklamasına yer verilerek gelişim alanlarını vurgulamaktadır (Açev, 2009). Çocukların gelişim sürecinde çevrelerini ve çevrelerinde gerçekleşen olayları sürekli gözlemledikleri bilinmektedir. Bu gözlemler, çoğunlukla çocukların doğal merak duygusunun bir yansıması olarak değerlendirilmekte; aynı zamanda bilişsel, dil, fiziksel ve psikomotor gelişimlerinin yanı sıra sosyal ve duygusal gelişim alanlarında da çeşitli deneyimler kazanmalarına katkı sağlamaktadır (Karoğlu & Ünüvar, 2017). Bu nedenle, bu süreç içerisinde çocukların kendilerini

güvende hissederek, yaş gruplarına uygun deneyimler yaşaması önemli görülmektedir. Bu dönemde içinde bulunulan çevrenin fiziksel yapısı ve çevre atmosferi, çocukların güven duygusunun oluşması açısından önemlidir ve gelişim alanlarının sağlıklı ilerlemesine katkı sağlamaktadır. Bu kapsamda Tablo 1'de yer verildiği gibi, gelişimin genel hatlarıyla dört boyut altında incelendiği görülmektedir.

Fiziksel gelişim, bireyin kalıtsal özelliklerine dayanan gelişimsel temelleri kapsamaktadır. Bu süreç; insan bedeninin genel büyümesini, motor becerilerde meydana gelen değişimleri, vücut ve duyu sistemlerinin gelişimini, cinsel olgunlaşmayı, ayrıca sağlık, beslenme ve uyku gibi fiziksel gelişimle ilişkili unsurları içermektedir. Bilişsel gelişim; düşünme, öğrenme, hatırlama, akıl yürütme, problem çözme ve iletişim gibi zihinsel süreçlerde ortaya çıkan değişimleri kapsamaktadır. Bunun yanında, zihinsel gelişimi etkileyen kalıtsal ve çevresel faktörler de bu gelişim alanının önemli bileşenleri arasında değerlendirilmektedir. Duygusal gelişim, bireyin duyu dünyasında gerçekleşen değişimleri ifade etmektedir. Sevgi, güven, bağlılık ve güvenlik duygularının gelişimi ile benlik algısı ve özerklik kazanımı bu sürecin temel unsurlarını oluştururken, duygusal sorunlar, stres ve bunlara bağlı davranışsal tepkiler de duygusal gelişim kapsamında ele alınmaktadır. Sosyal gelişim ise bireyin toplumsallaşma sürecini, ahlaki gelişimini ve aile üyeleri

ile akranlarıyla kurduğu ilişkileri kapsamaktadır. Bunun yanı sıra evlilik, ebeveynlik, çalışma yaşamı, mesleki roller ve iş hayatına ilişkin deneyimler de sosyal gelişimin önemli boyutları arasında yer almaktadır.

36-72 ay grubu çocukların okul öncesi eğitim kurumlarına başladığı süreç gelişim dönemleri içerisinde önemli bir yere sahiptir. “Bu dönem ön ergenlik dönemi olarak adlandırılan bir dönem olduğu için önem kazanmaktadır. Ben-merkezcilik, merak ve öğrenme isteği, animizm ve antropomorfizm, karşılıklılık ve sosyalleşme, model arama gibi durumlar 3-6 yaş grubu çocuklarının genel özellikleri olarak belirtilmektedir” (Oruç vd., 2011, s. 307). Bu ay grubu gelişim süreçleri ve özellikleri farklı araştırmacılar çalışılmış ve çalışılmaya devam etmektedir. Dubow ve Miller (1996, s. 117) çocukların bu dönem içerisinde ben merkezci bir düşünmesi ya da hayatın merkezine tamamen kendisini yerleştirdiği bir dönem olarak tanımlamaktadır. Bu özellikler gelişimin olağan bir sonucu olsa da belirli bir düzeyden sonra problem teşkil etmemesi için gözlenmesi gerektiği belirtir. Piaget (2002, s. 206), bu dönemi altı yaşına katı bir şekilde devam eden bir dönem olarak tanımlamaktadır. Haluk Yavuz (2017, s. 185) bu dönemin başlangıcını “üç yaşından itibaren oyun çağına giren çocuk, motor becerilerinin gelişmesiyle çevre üzerinde egemenlik kurmakta ve bunu giderek genişletmektedir.” Bu süreç içerisinde,

Tablo 1: Gelişimin dört boyutu (Rice, 1997)

Fiziksel Gelişim	Zihinsel Gelişim	Duygusal Gelişim	Sosyal Gelişim
Kalıtsal temellere dayanan fiziksel gelişim; vücudun büyümesini, motor becerilerdeki gelişimi, duyu ve vücut sistemlerindeki değişimleri, cinsel gelişimi, ayrıca sağlık, beslenme ve uykuya ilişkin süreçleri kapsamaktadır.	Zihinsel gelişim; düşünme, öğrenme, hatırlama, akıl yürütme, problem çözme ve iletişim gibi bilişsel süreçlerde meydana gelen değişimleri kapsamaktadır. Bu süreçte etkili olan kalıtsal ve çevresel faktörler de zihinsel gelişim kapsamında değerlendirilmektedir.	Duygusal gelişim; sevgi, bağlılık, güven ve güvenlik gibi duyguların gelişiminin yanı sıra benlik ve özerklik kazanımı ile stres, duygusal sorunlar ve bunlara bağlı tepkisel davranışları içermektedir.	Sosyal gelişim; bireyin sosyalleşme sürecini, ahlaki gelişimini, akranları ve aile bireyleriyle kurduğu ilişkileri kapsamaktadır. Ayrıca evlilik, ebeveynlik, çalışma yaşamı ve mesleki roller de sosyal gelişimin önemli boyutları arasında yer almaktadır.

çocuk çevresiyle daha çok ilişki kurarak, bene dönük durumdan daha sosyal bir duruma doğru gelişim göstermektedir. Dil gelişimiyle birlikte çevresiyle daha anlamlı ilişki kurabilmesi bu durumun üzerinde önemli bir rol oynadığı bilinmektedir. Çevresiyle kurduğu anlamlı ilişkiler, tuvalet alışkanlığını kazanma süreci açısından da önemlidir. Çünkü tuvalet alışkanlığı kazanma sürecinde tuvalet iç mekân tasarımları ve donatı tercihleriyle ilişkilidir.

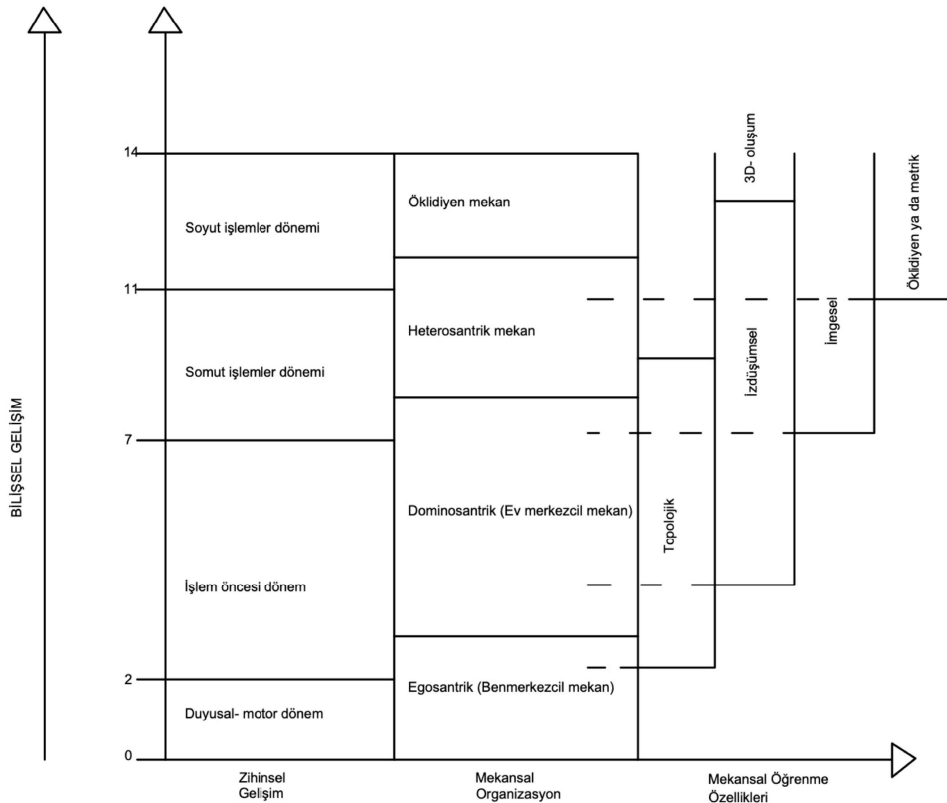
Bu dönem içerisinde çocuk, gelişimsel olarak ilerlemelerle birlikte çevresini algılamaya ve anlamlandırmaya devam etmektedir. Altman ve Chemers (1980, s. 43) mekân algısı sürecinin yaklaşık bir yaşında, çocuğun etrafındaki nesnelerin onun görüş açısından çıktığında dahi var olmaya devam ettiğini anlamasıyla başladığını belirtir. Bir yaşından önceki dönemde nesne gözden kaybolduğu zaman peşine düşmeyen çocuk, yaklaşık olarak bir yaş sonrasında nesne gözden kaybolduğunda da nesnenin var olduğunu bilerek peşine düşmektedir.

Şekil 1’de de görüldüğü gibi yaş gruplarına

göre mekân algısı değişim ve gelişim göstermektedir. Yaş gruplarına göre çocukların mekân algısının anlaşılması ve farkında olunması, çocuk mekânlarının tasarımı hakkında yol gösterici olmaktadır. Bu kapsamda, Piaget(2002), çocukların mekân algısının duyuşal-motor dönemden başlayıp somut işlemler dönemine kadar nasıl değişim gösterdiğini gelişim evreleri doğrultusunda sistematik bir biçimde açıklamaktadır (Aktaran, Akarsu, 1984).

Heraclite’e göre, “durmaksızın araştırarak ve tattığı, dokunduğu, kokladığı ve gözlemlediği her nesneyi kullanarak çevresini keşfetmeyi amaçlayan bir çocuk için evren, öncelikle organik bir dünya, içinde yaşadığı mekân da tüm duyularıyla algıladığı duyuşsal çeşitliliği çok olan bir mekândır” şeklinde tanımlanmıştır (Barre, 1979, s. 16). Çocukların mekânı algılama sürecini açıklamak için Piaget’nin (2002) çalışmalarına bakıldığı zaman üç tür saptama yaptığı görülmektedir (Aktaran, Akarsu, 1984).

- Başlangıç olarak temeli uzaklık kav-

Figür 1: Gelişim sürecinde zihinsel ve mekânsal algı (Ünlü & Çakır, 2002).

ramına dayanan ve şekillerin eşdeğerliliğinin, matematiksel eşitliğe bağlı olduğu metrik mekân ilişkileridir.

- Projektif mekân ilişkilerinin temelini düz çizgilerle oluşturur.
- Topolojik mekân, belirli bir biçim içinde yer alan niteliksel ilişkilere dayanmaktadır (Akarsu, 1984, s. 32).

Hart ve Moore (1973, s. 249), mekânsal ilişkilerin gelişimini topolojik, projektif ve metrik (*Öklidyen*) olmak üzere üç grupta ele almaktadır. Araştırmacılar, topolojik mekân ilişkilerinin projektif ve metrik ilişkilere göre daha erken, projektif mekân ilişkilerinin ise metrik ilişkilerden önce geliştiğini belirtmektedir. Tablo 2’de topolojik mekân ilişkileriyle ilgili detaylı bilgi verilmektedir.

“İlk algıların ve çocuğun nesneler üzerindeki gerçek, somut eylemlerinin, yani eşya ve nesnelerle oynamanın, sezgisel mekânın, yapılandırılmış, sistemli ve düzenli yeniden canlandırılması için kullanılan bir sıçrama tahtası oluşturduğu görülmektedir” olarak açıklanmıştır (Akarsu, 1984). Bu kapsamda, çocukların mekânı algılama süreçleri gelişim süreçleri içerisinde değişim göstermektedir. Bu gelişimlerle birlikte okul öncesi eğitim sürecine başlayan çocukların, farklı mekânsal deneyimleri de yaşadığı gözden kaçırılmamalıdır.

Okul öncesi eğitim dönemi, çocukların gelişimlerinin hızlı ilerlediği bir evreye karşılık gelmektedir. Bu dönemde eğitim kurumlarında geçirilen süre dikkate alındığında, çocukların gelecekteki yaşamlarının şekillenmesinde önemli bir rol üstlenmektedir. Kurum içindeki farklı mekânlarda eğitim alan çocuklar, ıslak hacimlerin kullanımında da benzer öğrenme ve beceri kazanım süreçlerinden

geçmektedir. Bu süreçlerin önemli bir bölümünü tuvalet eğitimi oluşturmaktadır. Tuvalet eğitimi sırasında çocukların mekân algıları dikkate alınarak tasarlanan mekânların, gelişimlerini olumlu yönde desteklediği ve ileriki yaşamlarına katkı sağladığı değerlendirilmektedir. Bu doğrultuda, çocuğun çevresiyle kurduğu ilişkiler sonucunda kazandığı mekânsal deneyimler, refleksif davranışlardan amaçlı davranışlara geçişi destekleyen yeni bilişsel yapıların gelişimine katkı sağlayabilmektedir.

Okul Öncesi Eğitim Kurumlarındaki Tuvalet Alanları

Eğitim-öğretimin gerçekleştirildiği mekânlar, öğretim etkinliklerinin yürütüldüğü ve katılımcıların hem birbirleriyle hem de bilgiyle etkileşim kurduğu ortamlar olarak tanımlanmaktadır (Karaküçük, 2008). Bu doğrultuda, eğitim-öğretim ortamlarının tasarımında fiziksel çevrenin, uygulanan programın amaç ve içeriğiyle uyumlu olması gerekmektedir. Bu doğrultuda, öğrenme sürecinde etkili olan diğer etkenlerle birlikte birbirini destekleyici nitelikte olması mekânın daha verimli kullanılması anlamına gelmektedir.

Eğitim kurumlarında bulunan bütün mekânsal bölümler gibi ıslak hacim alanlarının tasarımı önemlidir. Okul öncesi eğitim kurumlarında çocukların kullandığı ıslak hacim alanlarından biri olan tuvalet alanının tasarımı da çocukların sağlıklı gelişimini ve eğitim süreçlerini etkilemektedir. Kurum içerisinde tuvalet alanının konumu ve mekân tasarımı çocuklara uygun değilse çocuklar tuvalet alanını kullanmakta zorluk yaşayabilirler. Eğer çocuklara uygun tuvalet alanları tasarlanmamışsa, çocuklar uzun zaman boyunca tuvaleti kullanmayı tercih

Tablo 2: Topolojik mekân özellikleri (Baksi, 2018, s. 27).

	Topolojik mekân
Yaş aralığı	0-7
Bilişsel gelişim dönemi	Duyusal devinimsel dönem-İşlem öncesi dönem
Mekân parametreleri	Yakınlık, kopukluk, düzen, çevreleme, süreklilik
Nesne algısı	Çevreden izole edilmiş
Bakış noktası	Ben merkezci
Ölçme yeteneği	Nitel mekân kavramı

etmeyebilir. Bu durumun sonucunda sağlıkları tehlikeye girebilir ve eğitimlerine dikkatlerini vermeleri zorlaşabilir. Bu bağlamda eğitim kurumlarındaki ıslak hacim alanlarından biri olan tuvalet alanının tasarımı da diğer mekân bölümleri kadar önemli kabul edilmektedir

Okul öncesi eğitim kurumlarının tasarımı, Millî Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan ilgili mevzuat doğrultusunda gerçekleştirilmektedir. Söz konusu mevzuata göre, ıslak hacimlerden biri olan tuvaletlerin oyun alanlarına yakın konumlandırılması, doğal aydınlatma ve havalandırmaya sahip olması gerekmektedir. Ayrıca ölçülendirmelerin, çocukların antropometrik özellikleri ve fiziksel gelişimleri dikkate alınarak yapılması gerektiği belirtilmektedir.

Millî Eğitim Bakanlığı tarafından belirlenen ölçütlerin yanı sıra uluslararası kuruluşların kriterleri de dikkate alınmaktadır. Restroom Association'nın (2014, s. 2) yayımladığı uluslararası tuvalet tasarım kriterleri incelendiğinde, kamusal alan tuvaletleri ile okul öncesi eğitim kurumlarındaki tuvaletlere ilişkin tasarım ölçütlerinin büyük ölçüde örtüştüğü görülmektedir. Bu kriterler;

- Temizlik ve kurutma,
- İyi havalandırma,
- Kolay bakım yapılabilir,
- Dikkatle planlanmış düzen,

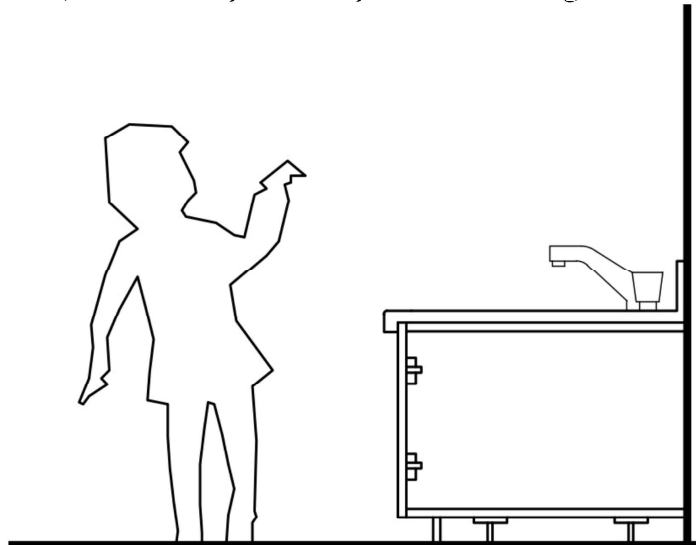
- Okul öncesi çocukları için uygun atmosfer.

Bu bilgiler doğrultusunda, okul öncesi eğitim kurumlarındaki ıslak hacimlerden biri olan tuvaletlerin iç mekânlarının, mekânsal bölümler esas alınarak incelenmesi gerekli görülmüştür. Çünkü el yıkama ve tuvalet bölümlerinin tasarımlarında, kullanıcı grubu olarak çocukların ihtiyaçlarının belirlenmesi gerekmektedir.

El Yıkama Bölümü

El yıkama alanının tasarımına ilişkin gereklilikler, MEB Mevzuat Bankasında tanımlanmıştır. Mevzuata göre lavaboların 28×45 cm ölçülerinde ve 55-60 cm yüksekliğinde, muslukların ise ortalama 65-71 cm yüksekliğinde olması gerekmektedir (Kamu Kurum ve Kuruluşlarınca Açılacak Çocuk Bakımevleri Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik, 1996).

Lavaboların ölçü ve yüksekliklerine ilişkin olarak, manuel veya sensörlü tüm yıkama kontrolleri zeminden 50-90 cm yükseklikte konumlandırılmalıdır. Lavabolar en az 40 cm uzunluğunda ve 30 cm genişliğinde olmalıdır. Bir lavabonun merkezi ile herhangi bir yan duvar, bölme, kolon veya diğer engeller arasında en az 35 cm, bitişik lavaboların merkezleri arasında ise en az 70 cm mesafe bulunmalıdır. Ayrıca lavabonun önünde duvar, armatür veya kapıya kadar en az 70 cm boş alan bırakılmalıdır. Yapılı Çevrede Erişilebilirlik Koduna göre lavabo

Figür 2: Çocuk ve lavabo ilişkisi (kişisel arşiv)

yüksekliği 55 cm olarak belirlenmiştir (*Restroom Association, 2014*). Şekil 2’de de görüldüğü gibi çocuk, lavaboları yardıma ihtiyaç duymadan kullanabilmeli ve lavabo arasında kullanıma engel bir durum bulunmamalıdır.

Okul öncesi eğitim kurumlarındaki ıslak hacim alanlarının tasarımlarında güvenlik ve hijyen standartlarına önem verilmektedir. Bu alanların tasarım sürecinde, okul öncesi dönemdeki çocukların hem psikolojik hem de fiziksel ihtiyaçları ele alınmalıdır.

Tuvalet Bölümü

Okul öncesi eğitim kurumlarındaki ıslak hacimlerin ölçü ve malzeme özellikleri Milli Eğitim Bakanlığı tarafından belirlenmiştir. Bu alanlarda kullanılan lavabo ve tuvaletlere ilişkin ölçüler MEB Mevzuat Bankası’nda yer almaktadır. Buna göre tuvalet kabinleri 70×90 cm ölçülerinde, bölücü duvarlar 130-150 cm yüksekliğinde ve klozet yüksekliği 35 cm olmalıdır. Ayrıca zemin kaplamanının kaymaz ve kolay temizlenebilir özellikte olması gerektiği belirtilmektedir. Her altı çocuk için bir lavabo, her dört-beş çocuk için ise bir klozet planlanması öngörülmektedir. Tuvalet kabin kapılarının yüksekliği 120 cm’den az olmamalı, kız ve erkek öğrenciler için düzenlenen lavabo ve tuvaletlerden en az biri engelli bireylerin kullanımına uygun şekilde tasarlanmalıdır (*Özel Öğretim Kurumları Standartlar Yönergesi, 2018*).

Uluslararası standartlar incelendiğinde ise klozetin çevresinde en az 35 cm, önünde ise en az 70 cm boş alan bırakılması gerektiği belirtilmektedir. Klozet yüksekliği 25-35 cm arasında olmalı, kabin ölçüleri en az 70 cm genişlik ve 130 cm uzunlukta düzenlenmelidir. Kabin kapılarının kolay açılıp kapanabilen serbest salınlı sistemlerden oluşması, kabin bölmelerinin ise zeminden en az 140 cm yükseklikte olması önerilmektedir (*Restroom Association, 2014*). Ayrıca kapılardan kaynaklanabilecek yaralanmaları önlemek amacıyla kapı yerine duş perdesi veya katlanır kapı kullanılması tavsiye edilmektedir. Bununla birlikte, okul öncesi çocukların mahremiyetini korumak için bu perdelerin opak olması ve hijyenin sağlanması amacıyla yosun ile küf

oluşumunu önleyecek şekilde düzenli olarak temizlenmesi gerektiği belirtilmektedir (*Restroom Association, 2014*).

Elde edilen veriler kapsamında kullanıcı olarak çocuklara yönelik tuvalet alanlarının tasarım süreçlerinde hem ulusal ve uluslararası standartlar önemli rol oynamaktadır. Belirlenen ölçüler ve standartlar göz önünde bulundurularak tasarım süreci yürütülmektedir. Ancak, çocukların kamusal alanda birey olarak var olmayı öğrendiği ve tuvalet alışkanlıklarını kazandığı bu dönem içerisinde, tuvalet iç mekân tasarım parametreleri çok daha fazla önem kazanmaktadır. Çünkü bu sürecin çocukların gelişimlerini destekleyici olarak yürütülmesinde, tuvalet iç mekân tasarımları da destekleyici bir role sahiptir. Bu kapsamda, ilgili mevzuatlarda belirlenen ölçüler ve malzeme önerileri ötesinde, çocukların okul öncesi eğitim kurumlarında yer alan tuvalet iç mekân tasarımlarına yönelik tasarım parametrelerinin belirlenmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Yöntem

36-72 ay grubu çocuklara yönelik okul öncesi eğitim kurumlarındaki ıslak hacimlerde bulunan tuvalet iç mekânlarına ilişkin tasarım parametrelerini belirlemeyi amaçlayan bu çalışma, nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması deseniyle yürütülmüştür. Creswell’e göre durum çalışması, araştırmacının belirli bir durumu nitel bir yaklaşımla ele aldığı araştırma desendir. Bu desende, sınırları belirlenmiş bir sistem ya da zaman içinde birden fazla sınırlı sistem ayrıntılı ve derinlemesine incelenmektedir. İnceleme sürecinde gözlem, görüşme, görsel-ışitsel materyaller ve dokümanlar gibi farklı veri kaynaklarından yararlanılarak elde edilen bulgular vaka temelli temalar doğrultusunda raporlanmaktadır (*Creswell, 2007*).

Çalışma kapsamında, Eskişehir ilindeki tüm okul öncesi eğitim kurumlarında zaman, maliyet ve kontrol güçlükleri nedeniyle araştırma yürütülemediği. Bu nedenle, nitel araştırmalarda kullanılan amaçlı örnekleme yöntemlerinden tipik durum örnekleme ile okullar belirlenmiştir. Bu yöntemin seçilmesindeki amaç, “ortalama

Kurum	Sümer	Batıkent	Yenikent	Toplam
Sayısal Dağılım	16	6	3	25

Tablo 3: Katılımcıların okullara göre dağılımı

durumları çalışarak belirli bir alan hakkında fikir sahibi olmak veya bu alan, konu, uygulama veya yenilik konusunda yeterli bilgi sahibi olmayanları bilgilendirmek” olarak belirtilmiştir (Yıldırım & Şimşek, 2016).

Eskişehir ilinde yer alan Altın Çocuk Akademi Anaokulları, kurumsal yapılarının ve iç mekân tasarım yaklaşımlarının büyük ölçüde benzerliği nedeniyle ve kurumların üç farklı bölgede konumlanması, farklı sosyoekonomik düzeylere sahip katılımcı gruplarına erişim imkânı sunarak örneklemin çeşitlenmesini sağladığı için çalışmada tipik durum örnekleme kapsamında tercih edilmiştir. Bu durum, hem kurumlar arası yapısal ve mekânsal tutarlılığı koruyarak güvenilir karşılaştırmalar yapılmasına olanak tanımakta hem de farklı bağlamlarda ortaya çıkan ortalama durumlar hakkında kapsamlı bilgi elde edilmesine katkı sunmaktadır. Bu nedenle söz konusu kurumlar, araştırmanın amacına uygun biçimde tipik bir örneklem grubunu temsil etmeleri sebebiyle seçilmiştir. Bu kapsamda, Eskişehir ilinin üç farklı bölgesinde bulunan Altın Çocuklar Akademi Sümer, Altın Çocuklar Akademi Batıkent ve Altın Çocuklar Akademi Yenikent Anaokulu olarak 36-72 ay grubu çocukları bünyesinde bulunduran özel bağımsız anaokullarında veli izin formları bırakılarak, çalışmaya sağlayacak katılımcılardan ve ailelerinden onay alınmıştır.

Çalışma kapsamında 36 çocuğun velilerine izin formu gönderilmiş ve 25 çocuğun çalışmaya katılmasına veli onayı verilmiştir. Tablo 3’te görüldüğü üzere katılımcı dağılımındaki farklılık, velilerin izin formuna olumlu ya da olumsuz yanıt vermesinden kaynaklanmaktadır.

Çalışma kapsamında 25 çocuk ile yarı yapılandırılmış görüşmeler yürütülmüştür. Çalışmaya katılım sağlayan beş çocuk 6 yaşında, yedi çocuk 5 yaşında, sekiz çocuk 4 yaşında ve beş çocuk 3 yaşındadır. Bu dağılım, örneklemin erken çocukluk döneminin farklı gelişim evrelerini temsil edecek biçimde çeşitlendiğini göstermektedir. Görüşmeler mekânsal olarak ışığın, akustiğin, mobilyaların aynı biçimde bulunduğu aynı etkinlik sınıfında gerçekleştirilmiştir. Bu durum, çevresel uyaranları göz önünde bulundurularak çocuklardan alınan verilerin farklılaşmasını önlemek amacıyla belirlenmiştir. Araştırmanın alt yapısının oluşturulması sürecinde;

- Saha çalışmaları kapsamında, izin alınan toplam 12 okul öncesi eğitim kurumu incelenmiş; tuvalet alanına ulaşımı sağlayan yatay ve dikey dolanım alanları ile tuvalet iç mekânları analiz edilmiştir.
- Katılımcı olarak 36-72 ay grubu çocuklarla yarı yapılandırılmış görüşmeler yürütülmüştür.

Çocuklarla yapılan görüşmelerden elde edilen veriler betimsel analiz yöntemiyle analiz edilmiştir. Analiz süreci Tablo 4’te belirtilmiştir.

Temalar yarı yapılandırılmış görüşme formu soruları doğrultusunda oluşturulduğundan, veri analizinde betimsel analiz yöntemi tercih edilmiştir. Betimsel analizde, “elde edilen veriler önce sistematik ve açık bir biçimde betimlenir. Ardından bu betimlemeler açıklanır ve yorumlanır, neden-sonuç ilişkileri incelenerek çeşitli sonuçlara ulaşılır” şeklinde ifade edilmektedir (Yıldırım & Şimşek, 2016, s. 240). Betimsel analiz sürecinde:

Tablo 4: Araştırma verilerinin analiz süreci

Tablo 5: Yarı yapılandırılmış görüşme soruları

Mevcut yapı/ durum hakkında bilgi alma	Okulda ellerini nerede yıkıyorsun?
	Ellerini yıkadığın yer ne renk? Sen olsan hangi renkleri kullanırdın?
	Ellerini yıkamak eğlenceli mi? Neden?
	Ellerini nasıl yıkıyorsun gösterebilir misin?
	Tuvalete gitmek senin için eğlenceli mi?
	Tuvaletlerin kapıları ne renk?
	Tuvalette biri olduğu zaman nasıl anlıyorsun?
Beklentiler/İstekler/İhtiyaçlarla ilgili bilgi alma	Tuvaletler daha büyük mü olsa daha küçük mü olsa daha eğlenceli olurdu?
	Tuvaletlerde bulunan kapılar sence nasıl açılmalı?
	Tuvaletin temizliği önemli diyor öğretmenimiz, sen sifonu çekiyor musun?
	Tuvaletlerin daha temiz olması için ne yapabiliriz?
	Tuvaletlerin korkusu sence güzel mi? Nasıl daha güzel olabilirdi?
	Tuvaletteki sesler sence güzel mi? Nasıl daha güzel olurdu?
	Tuvaletinizde aydınlatma var mı? Aydınlatmalar nasıl daha eğlenceli olabilirdi?
	Tuvaletini yaparken ellerini yıkadığın yeri görmek ister miydin?
	Tuvaletin renkleri güzel mi? Sen olsan hangi renkleri kullanırdın?

- Çerçeve oluşturma,
- Tematik çerçeveye göre verilerin işlenmesi,
- Bulguların tanımlanması,
- Bulguların yorumlanması olmak üzere dört aşamadan oluşmaktadır (Altunışık vd., 2010, s. 322).

Bu kapsamda belirlenen tasarım parametreleri, görüşmelerden elde edilen verilerin Nvivo programında analiz edilmesiyle değerlendirilmiş; frekans dağılımları ve kelime sıklıkları esas alınarak temalar oluşturulmuştur.

Bulgular

Eskişehir'in Batıkent Mahallesi'nde yer alan Altın Çocuk Akademi yaklaşık 525 metrekarelik bir alana kurulmuştur. Toplam tuvalet alanı 22 metrekare, incelenen tuvalet alanı ise 5,98 metrekare olarak tasarlanmıştır. Tuvalet alanına, dört sınıfın ortak kullandığı holden erişim sağlanmaktadır. Bunun yanı sıra dikey dolaşım alanı üzerinden de tuvalet bölümüne ulaşılabilir. Şekil 3'te görüldüğü üzere, renk tercihinde ağırlıklı olarak yeşil tonları kullanılmış, ihtiyaç doğrultusunda eklenen taşınabilir saklama ünitesinde ise kırmızı renk

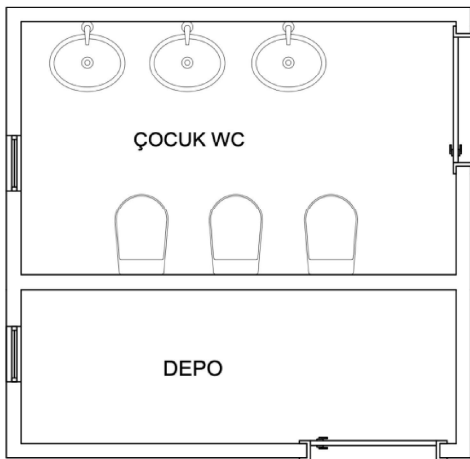
tercih edilmiştir. Mevzuatta belirtildiği gibi kolay temizlenebilir olması amacıyla pürüzsüz fayanslar kullanılmıştır. Bununla birlikte, büyük ebatlı döşeme elemanları ve derzli birleşim detayları tercih edilerek kaygan yüzey oluşumunun azaltılması hedeflenmiştir. Pencere, çocukların fiziksel olarak erişemeyeceği bir yükseklikte konumlandırılmıştır. Dış mekânla görsel ilişki kurması da hem yerleşim yüksekliği hem de kullanılan malzemeler aracılığıyla sınırlandırılmıştır. Pencere yalnızca havalandırma amacıyla kullanılmaktadır. Aydınlatma tavanda çözülmüş ve genel aydınlatma sağlayacak şekilde tasarlanmıştır. Klozetlerdeki sifonlar manuel çalışmakta olup çocukların fiziksel gelişimlerine uygun yükseklikte yerleştirilmiştir. Klozetler arasında bölücü elemanlar bulunmaktadır. Bu elemanların yüzeylerinde grafik nitelikli, sonradan eklenebilen ve değiştirilebilen görseller yer almaktadır. Bölücü yükseklikleri çocukların gelişim özellikleri dikkate alınarak belirlenmiştir. Yaklaşık 120 cm yüksekliğindeki bölücüler, çocukların otururken birbirlerini görmesini engellerken yetişkinlerin acil durumlarda müdahale edebilmesine olanak tanımaktadır. Kabin kapılarında ise kilit sistemi

bulunmamaktadır. Bunun nedeni, okul öncesi eğitim kurumlarında güvenlik amacıyla kilit kullanımının tercih edilmemesidir.

Lavaboların yüksekliği çocukların fiziksel gelişim özellikleri dikkate alınarak belirlenmiştir. Ancak aynı tuvaleti kullanan 36-72 ay grubundaki çocukların gelişim düzeylerinin farklı olduğu gözlemlenmiştir. Özellikle 36 aylık ve 72 aylık çocukların ortalama boy uzunlukları arasındaki fark dikkat çekmektedir. Lavabolar ile aynalar aynı duvara monte edilmiş, boy aynasına ise yer verilmemiştir.

Eskişehir'in Sümer Mahallesi'nde bulunan Altın Çocuk Akademi yaklaşık 670 metrekarelik bir alana kurulmuştur. Toplam tuvalet alanı yaklaşık 24 metrekare olup incelenen tuvalet alanı 7,77 metrekare olarak tasarlanmıştır.

Şekil 4'te görüldüğü üzere renk tercihinde ağırlıklı olarak sarı tonları kullanılmıştır. Pencere, çocukların fiziksel olarak ulaşamayacağı bir yükseklikte konumlandırılmıştır. Dış mekânla görsel ilişki kurması da hem yerleşim yüksekliği hem de kullanılan malzemeler aracılığıyla sınırlandırılmıştır. Mekânda doğal aydınlatmadan yararlanılmakta, yapay aydınlatma ise tavanda çözümlenmiş genel aydınlatma elemanlarıyla sağlanmaktadır. Klozetlerde bulunan sifonlar manuel çalışmakta ve çocukların fiziksel gelişimlerine uygun yükseklikte yer almaktadır.

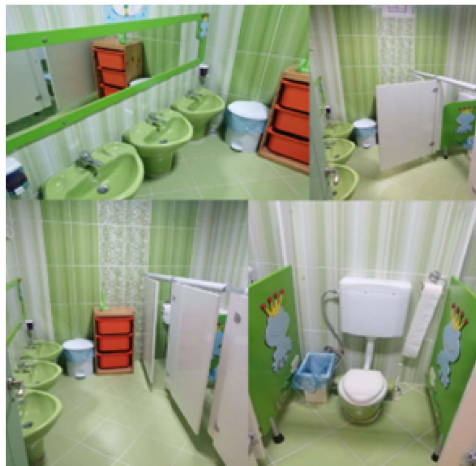

Klozetler arasında bölücü elemanlar bulunmaktadır. Bu kabinlerin yüksekliği standart ölçüler esas alınarak 195-200 cm olarak tasarlanmıştır. Ayrıca engelli bireyler için bir tuvalet düzenlenmiştir. Yapılan görüşmelerde, bu tuvaletin bez bırakma dönemindeki veya tuvalet eğitimi tamamlama sürecindeki çocuklar tarafından daha sık kullanıldığı belirtilmiştir. Çocukların tutunma gereksinimlerini kabin içinde bulunan destek barlarıyla karşıladıkları ifade edilmiştir.

Araştırma kapsamında incelenen Eskişehir'in Yenikent Mahallesi'ndeki Altın Çocuk Akademi'nin toplam yapı alanına ilişkin bilgiye ulaşılamamıştır.

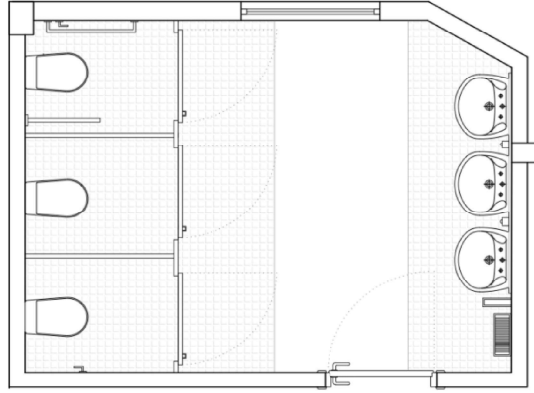
Şekil 5'te görüldüğü üzere klozetlerde bulunan sifonlar manuel olarak çalışmaktadır. Sifonlar, çocukların fiziksel gelişim özelliklerine uygun yükseklikte konumlandırılmıştır. Lavaboların yükseklikleri de çocukların fiziksel gelişimleri dikkate alınarak belirlenmiş olup mevcut dört lavabonun tamamı aynı yüksekliktedir.

Mevcut mekânlar incelendiğinde, seçilen ürünler, kullanılan malzemeler, aydınlatma tasarımı, havalandırma tercihleri ve plan kurguları açısından benzer özellikler taşıdığı görülmektedir. Kullanılan malzemeler ve ürünler ilgili mevzuata uygun olarak seçilmiştir. Ürünlerin yerleşim ölçüleri, yapısal özellikleri ve malzeme nitelikleri mevzuatta ayrıntılı biçimde tanımlanmaktadır. Ayrıca kız ve erkek

Şekil 5: Altın Çocuk Akademi Batıkent tuvalet planı ve tuvalet fotoğrafları (kişisel arşiv)

Şekil 4: Altın Çocuk Akademi Sümer tuvalet plan ve tuvalet fotoğrafları (kişisel arşiv)

çocuklara ait tuvaletlerin ayrı düzenlenmesi ile kabin yüksekliklerinin asgari ölçülerinin de mevzuata uygun olduğu belirlenmiştir.

Bu bulgular doğrultusunda, mevcut yapıların tasarımlarının ilgili mevzuat esas alınarak şekillendirildiği görülmektedir. Bununla birlikte, kullanıcı olan 36-72 ay grubu çocukların tuvalet alanlarına yönelik beklenti ve ihtiyaçlarının da değerlendirilmesi gerekmektedir. Çocukların kullandıkları mekânlardan beklentilerinin belirlenmesi, gelişim süreçlerinde ihtiyaç duydukları desteğin mekânsal açıdan karşılanmasına katkı sağlayabilir. Bu nedenle, okul öncesi eğitim kurumlarındaki tuvaletlerin tasarımında kullanıcı beklentileri, çekinceleri ve mekânsal önerilerinin dikkate alınması önemli bir veri kaynağı oluşturmaktadır. Elde edilen bu veriler doğrultusunda ilgili mevzuat ve iç mekân tasarımları birlikte değerlendirilebilir.

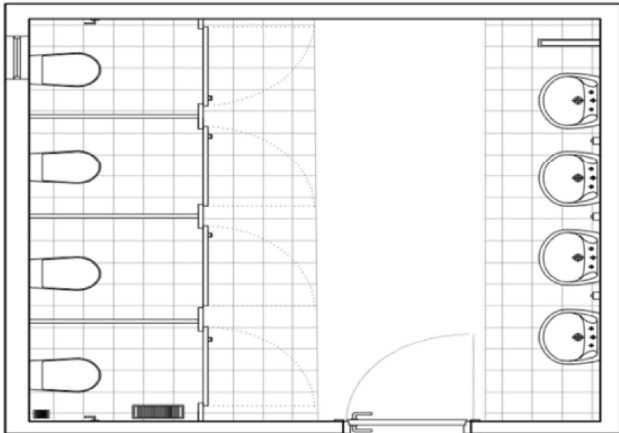
Çocuklarla yürütülen yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen veriler

temalaştırılarak, çocukların tuvalet kullanım sırasında mekânsal donatılar, malzemeler gibi mekânsal tercihleri ve mekân hakkındaki algıları incelenmiştir. Görüşmelerden elde edilen veriler Nvivo programında kelime sıklığı açısından analiz edildiğinde aşağıda yer alan kelime bulutuna ulaşılmıştır.

Görüşmelerden elde edilen veriler Nvivo programında analiz edilerek frekans dağılımları ve kelime sıklıkları açısından değerlendirilmiştir. Analiz sonucunda, alanyazın taramasıyla belirlenen temalar ile çalışma kapsamında ortaya konulan tasarım parametrelerinin benzerlik gösterdiği belirlenmiştir. Bu doğrultuda, tasarım parametreleri ve temalar birlikte değerlendirilerek bütüncül bir çerçeve oluşturulmuştur.

Şekil 6'da görüldüğü üzere elde edilen temalar; algısal tutumlar, mekânsal tutumlar ve donatı elemanları olmak üzere üç başlık altında toplanmıştır. Algısal tutumlar kapsamında korku ve renk temaları

Şekil 5: Altın Çocuk Akademi Yenikent tuvalet plan ve tuvalet fotoğrafları (kişisel arşiv)

öne çıkmaktadır. Bu temalar tasarım parametreleri içerisinde değerlendirilmekte birlikte, donatı elemanları kapsamında ele alınan klozet kullanımıyla da ilişkilendirilmiştir. Çocukların klozet kullanımında tutunma elemanlarına ihtiyaç duyduklarını belirtmeleri, bu ilişkinin önemli bir göstergesi olarak değerlendirilmiştir.

Katılımcı 3: Bir tane tuvalette tutunma yeri var. Ona tutunca düşmeyeceğimi biliyorum. Orası boşsa onu kullanıyorum.

Korku ve renk ilişkisi değerlendirildiğinde, kullanıcıların genel olarak renkli tasarım önerilerinde bulundukları görülmüştür. Renk tercihleri incelendiğinde farklı renklere yöneldikleri belirlenmiş; ancak bu tercihler açısından cinsiyetler arasında anlamlı bir farklılık saptanmamıştır. İncelenen algısal tutumların, tasarım parametreleriyle ve mekânsal özelliklerle ilişkili olduğu görülmekle birlikte, mekânsal tutumlar ayrı bir başlık altında ele alınmıştır.

Mekânsal tutumlar incelendiğinde ise pencere, aydınlatma tasarımı ile dişey ve yatay yüzey çözümlerinin öne çıktığı görölmektedir. Bu doğrultuda, tasarım parametreleri kapsamında belirlenen başlıkların çocuklardan elde edilen temalarda da karşılık bulduğu

belirlenmiştir. Düşey yüzeylerde ve döşemelerde oluşturulan açıklıklar aracılığıyla mekânlar arasında görsel ilişki kurulmaktadır.

*Katılımcı 8: Eğer tuvalette büyük pence-
reler olursa annem beni almaya geldi-
ğinde tuvaletteysem onu görebilirim.*

Katılımcı 5: Tuvalette arkadaşım varsa görebilirim. Böylece korkmam.

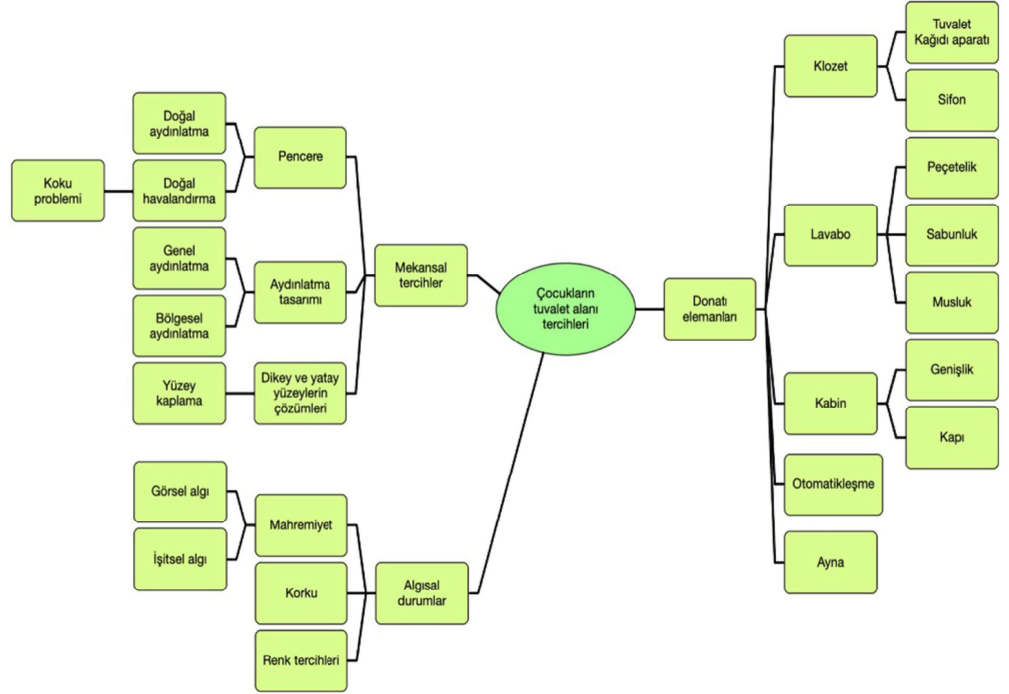
Bu durum, çocukların tuvalet alanından dış mekânı veya diğer bölümleri görebilmesine olanak sağlaması, doğal havalandırma ile koku probleminin azaltılmasına katkıda bulunması ve doğal aydınlatmadan yararlanarak ek aydınlatma gereksinimini desteklemesi şeklinde açıklanabilir. Aydınlatma elemanlarına ilişkin bulgular incelendiğinde, katılımcıların aydınlatma düzeyinin artırılmasını istedikleri görülmüştür. Bu doğrultuda Katılımcı 20, tuvalet alanlarının daha aydınlık olması gerektiğini ifade etmiştir. Ayrıca aydınlatma, genel ve bölgesel aydınlatma olarak farklı mekânsal bölümler kapsamında değerlendirilmiştir. Tuvalet ve el yıkama bölümleri için bölgesel aydınlatma önerileri belirlenmiştir.

*Katılımcı 16: Tuvaletimi yaptıktan sonra
silerken tam temiz olduğumu göremiyorum.
Klozetin üstünde biraz daha fazla*

Şekil 6: 36-72 ay grubu çocuklarla yapılan görüşmelere ilişkin kelime bulutu

Şekil 7: 36-72 ay grubu çocuklarla yapılan görüşmelerden elde edilen temalar

ışık olsa iyi olurdu.

Katılımcı 1: Ellerimizi yıkadığımız yerler daha aydınlık olsa iyi olurdu. Bazen ellerimdeki boyaların çıkıp çıkmadığını göremiyorum.

Ek olarak, el yıkama sürecinde lavabolara gölgelerinin düşmesi nedeniyle rahatsız olduklarını belirtilirken, el yıkama bölümüne bölgesel aydınlatma önerisi geliştirildiği görülmektedir.

Düşey ve yatay yüzeylerde kullanılacak malzeme tercihleri de değerlendirilmiştir. Tercih edilen malzemelerin hijyen koşullarına uygun olması gerektiği belirlenmiştir. Bu nedenle yüzeylerde, kolay temizlenebilen ve pürüzsüz malzemelerin tercih edildiği görülmüştür. Ancak bu yüzeylerin oluşturduğu yansıma etkisinin akustik sorunlara neden olduğu ve işitsel mahremiyet açısından olumsuzluk oluşturduğu belirlenmiştir.

Katılımcı 9: Arkadaşlarımla ben tuvalet-teyken beni duymasından utaniyorum.

Mekânsal tutumlar kapsamında ele alınan, ancak farklı bir bakış açısı sunan diğer tema donatı elemanları olarak değerlendirilmiştir.

Mekânsal donatı elemanları, tasarım

parametreleri ve elde edilen veriler birlikte incelenmiştir. Bu doğrultuda klozet, lavabo, tuvalet kabinleri, otomasyon sistemleri ve aynalara ilişkin çeşitli tasarım önerileri belirlenmiştir. Tuvalet bölümü incelendiğinde, görüşmelerden elde edilen veriler doğrultusunda klozet kullanımının tuvalet kâğıdı aparatı ve sifon kullanımıyla yakından ilişkili olduğu görülmüştür.

Tuvalet kâğıdı aparatının konumuna yönelik yeni öneriler geliştirilmiş, ayrıca tuvalet kâğıdının otomatik olarak verilmesine ilişkin görüşler de elde edilmiştir. Sifon kullanımında erişim yüksekliğine ilişkin herhangi bir sorun belirlenmemiş, ancak sifonun konumuna yönelik öneriler ortaya çıkmıştır. Örneğin Katılımcı 4, sifonun klozetin yanında bulunmasının erişimi kolaylaştıracağını ifade etmiştir. Bunun yanında sifonun otomatik çalışması da önerilmiş, gerektiğinde kendiliğinden devreye girerek temizliği sağlaması istenmiştir.

Tuvalet bölümünün bir diğer önemli bileşeni kabinlerdir. Çocuklardan elde edilen veriler incelendiğinde, kabinlerin mevcut hâliyle kullanılmasını isteyenlerin yanı sıra, ihtiyaç duyduklarında kaldırılabilmesini öneren görüşlerin de bulunduğu belirlenmiştir.

Katılımcı 18: Sevdığım arkadaşlarım gelince duvarlar iyi oluyor ama sevdiğim arkadaşlarımla tuvalete gidince kalkabilirler.

Buna karşın, kabinlerin korunmasını isteyen veya kabin genişliğine ilişkin görüş bildiren katılımcılar incelendiğinde, kabinlerin daha geniş tasarlanmasına yönelik görüşlerin yoğunlaştığı belirlenmiştir. Ayrıca kabin kapılarında, içeride birinin bulunduğunu gösterecek açıklıklar oluşturulmasına yönelik tasarım önerileri sunulmuştur. Kapılarla ilgili öne çıkan bir diğer konu ise açılma yönü ve biçimidir. Katılımcı 24, kapılar açıldığında el yıkama bölümündeki ya da kabin önünden geçen kişilere çarptığını ifade etmiştir. Bu nedenle kapıların yukarı, aşağı veya yana kayar şekilde açılmasına yönelik farklı öneriler geliştirilmiştir.

Katılımcı 23: Tuvalet kalabalık olduğu zaman kapılar bana çarpabilir. Korkuyorum. O yüzden keşke yukarı doğru açılrsa.

Kabin kapılarının açılma sistemi ve kabinler arasındaki bölücü elemanlara yönelik otomatik çözümler önerilmiştir. Bu öneriler; kapıların kullanıcı içeri girdikten sonra kendiliğinden kapanması, ayrıca yukarı, yana veya aşağı doğru otomatik hareket etmesi şeklinde sıralanmaktadır. Katılımcılar, kabinler arasındaki bölücü elemanların ise istenildiğinde bir düğme aracılığıyla kaldırılabilmesini önermiştir. Katılımcı 5, bölücü elemanların ihtiyaç duyulduğunda kaldırılabileceğini ifade etmiştir. Tuvalet bölümü için önerilen teknoloji temelli çözümler, el yıkama bölümü için de dile getirilmiştir.

El yıkama bölümü incelendiğinde, lavabo ile ilişkili peçetelik, sabunluk ve muslukların otomatik sistemlerle çalışması önerilmiştir. Bu doğrultuda, ürünlerin kullanıcıyı algıladığında devreye girmesi istenmiştir. Ayrıca lavaboların farklı yüksekliklerde yerleştirilmesi önerilmiş, böylece farklı fiziksel gelişim özelliklerine sahip çocukların daha rahat kullanabileceği belirtilmiştir. El yıkama bölümündeki ayna için ise mevcut aynanın boy

aynasıyla değiştirilmesine yönelik öneriler sunulmuştur. Tasarım önerileri genel olarak değerlendirildiğinde, 36-72 ay grubu çocukların mekânsal donatı elemanlarını ve kullanılan ürünleri otomatik sistemlerle kullanmayı tercih ettikleri belirlenmiştir.

Sonuç ve Tartışma

Çocukların kullandıkları mekânlardan biri olan okul öncesi eğitim kurumlarının tasarımı, onların gelecekteki yaşamlarını etkilemektedir. Gelişim sürecinin desteklenmesi ve hızlandırılmasında çevresel uyaranların önemli olduğu bilindiğinden, çocukların doğru tasarlanmış mekânlarda zaman geçirmeleri gerekmektedir (Curaoglu, 1994). Bu kapsamda, okul öncesi eğitim kurumlarında yer alan ıslak hacim alanlarından tuvalet iç mekân tasarımları da çocukların gelişim dönemleri göz önüne alınarak tasarlanması gerekliliği ortadadır. Çocukların tuvalet alanlarının kullanım sürecinde mekânsal olarak desteklenmesiyle birlikte gelişim süreçleri olumlu yönde etkilenmektedir. Benzer şekilde, çocukların tuvalet kullanım sürecinde psikolojik ve fizyolojik açıdan desteklenmesinde iç mekân tasarımcılarının da sorumluluğu vardır. Bu kapsamda, çocukların gelişim süreçleri göz önüne alınarak tasarlanan tuvalet iç mekân tasarımları, onların yetişkinlik dönemlerini de etkileyecektir. Bu nokta, çocukların tuvalet kullanım süreçlerini desteleyecek iç mekân tasarım sürecinde, kullanıcı olarak çocukların gelişim süreçleri, ihtiyaçları, beklentileri ve istekleri de göz önünde bulundurulmalıdır. Ancak, çocukların kullanıcı olduğu mekânların tasarım süreçlerinde çocuklar yerine düşünerek süreçler yürütülmektedir. Çocuklara kararları kendileri yerine yetişkinlerin vermesinin normal olmadığı ve alınacak kararlara kapasiteleri ölçüsünde her aşamada dahil olabilecekleri anlatılmalıdır (Koca, 2023, s. 387). Çünkü çocuklar sürece dahil edilmeden yürütülen tasarım süreçlerinde, çocukların kullanım alışkanlıkları ve mekânsal beklentileri gibi durumlar gözden kaçırılmaktadır. Çocukların da kullanıcı oldukları mekânlara yönelik tasarım süreçlerine katkı

sağlaması ve farklı aşamalarda yer alması önemli görülmektedir.

Çalışma kapsamında toplanan veriler doğrultusunda, okul öncesi eğitim kurumlarında yer alan tuvalet alanlarının tasarım parametreleri ortaya konulmuştur. Belirlenen parametreler;

- Mekân bölümleri,
- Mekânsal donatılar,
- Malzeme,
- Aydınlatma,
- Teknoloji tabanlı tasarımlar,
- Hijyendir.

Çocukların içindeki bulunduğu çağa uyum sağlayarak, teknoloji tabanlı çözümler beklemesi olağan karşılanırken, bu duruma mevcut mekânların incelemelerinde karşılaşılmamıştır. Prensky (2001, s. 1) bütün hayatlarını online platformlarda ve dijital çağın oyuncaklarıyla geçiren bireylerin teknoloji odaklı tasarım çözümleri üretmelerinin doğal olduğunu belirtir. Ortaya çıkartılan tasarım parametrelerinden donatılar, mekânsal bölümler, malzeme, hijyen koşulları gibi başlıkların ilgili mevzuatlarda yer almaktadır. Ancak, çocukların teknoloji tabanlı tasarım parametreleri gibi mekânsal beklentilerine yönelik verilerin çocuklarla birlikte çalışılarak elde edilebileceği görülmektedir.

Çocukların büyüme sürecinde edindikleri alışkanlıklar, gelecekteki yaşamlarını ve dolaylı olarak toplumu etkilemektedir. Wadsworth (2015, s. 57), çocuğun bu dönemde duyuşal-motor düzeyde hareket eden ve düşüncelerini eylemleriyle ifade eden bir bireyden, kavramsal ve zihinsel temsiller üzerinden düşünebilen bir bireye dönüştüğünü belirtmektedir. Bu süreçte çocuk, dış dünyayı semboller aracılığıyla temsil edebilmekte ve zihninde bu semboller üzerinden işlemler gerçekleştirebilmektedir (Beard, 2006). Bu açıdan değerlendirildiğinde, okul öncesi eğitim kurumlarındaki tuvalet alanlarının tasarımı, çocukların olumlu alışkanlıklar geliştirmelerine ve bunun toplumsal düzeyde yansıma bulmasına katkı sağlamaktadır. Kullanımı zorlaştıran iç mekân tasarımları ise hem sağlık hem de beceri kazanımı

açısından sorun oluşturabilmektedir.

Bu nedenle tasarımların, kullanıcı olan çocukların ihtiyaç ve beklentilerini karşılayarak güvenli bir kullanım sunması gerekmektedir.

Çocukların bağımsız hareket edebilmelerine olanak tanıyan, özgüvenlerini destekleyen, gelişimlerine katkı sağlayan, öz bakım becerilerini geliştiren ve ait oldukları kuşağın özelliklerini yansıtan mekânlarda yaşama hakları bulunmaktadır. Bu doğrultuda, çocukların kullandıkları mekânların niteliğini artırmak ve gelecekteki alışkanlıklarının kazanımını destekleyecek ortamlar tasarlamak konusunda iç mimarlara önemli sorumluluklar düşmektedir. Bu araştırmada, yeni yapılacak veya yenilenecek okul öncesi eğitim kurumlarının tuvalet alanlarının tasarım sürecine katkı sağlayacak bilgiler sunulmuştur.

Bilgilendirme

Araştırma, Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü İçmimarlık programında Dr. Öğretim Üyesi Füsun Curaoğlu danışmanlığında ‘Okul öncesi eğitim kurumlarında tuvalet iç mekânı tasarım kriterleri ve kullanıcı odaklı bir yaklaşım: 36-72 aylık çocuklar üzerine bir araştırma’ başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

Teşekkür

Araştırmanın yürütüldüğü Altın Çocuk Akademi eğitim kurumlarının müdürlerine, öğretmenlerine ve Necla Çakır Süneçli’ye desteklerinden dolayı teşekkürlerimizi sunuyoruz.

Kaynakça

- AÇEV. (2009). Türkiye’de erken çocukluk eğitimi: Erişim, eşitlik ve kalite. <https://acev.org/wpcontent/uploads/2017/11/TurkiyedeErkenCocuklukEgitimiErisimEsitlikKaliteRaporu.pdf>
- Akarsu, F. (1984). Piaget’ye göre çocukta mekân kavramının gelişimi. *Mimarlık*, 84(9), 31–33.
- Altman, I., & Chemers, M. M. (1980). *Culture and environment*. Brooks/Cole Publishing Company.
- Altunışık, R., Coşkun, R., Yıldırım, E., & Bayraktaroğlu, S. (2010). Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri (6. baskı). Sakarya Kitabevi.
- Baksi, S. (2018). Çocukların mekân algısının yaşam çevresi üzerinden incelenmesi [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Selçuk Üniversitesi.
- Barre, F. (1979). Çocuk ve mekân ya da yitirilmiş kent (M. Güvenç, Çev.). *Mimarlık*, 84(9), 15–17.
- Beard, R. M. (2006). *An outline of Piaget’s developmental psychology*. Routledge.
- Creswell, J. W. (2007). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches* (2nd ed.). SAGE Publications.
- Curaoglu, F. (1994). 3–6 yaş grubunda çocuk odası mobilyasına ve tasarım ölçütlerine bir yaklaşım [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Dubow, E. F., & Miller, L. S. (1996). Television violence viewing and aggressive behavior. In T. M. MacBeth (Ed.), *Tuning in to young viewers: Social science perspectives on television* (pp. 117–147). SAGE Publications.
- Hart, R. A., & Moore, G. T. (1973). The development of spatial cognition: A review. In R. M. Downs & D. Stea (Eds.), *Image and environment: Cognitive mapping and spatial behavior* (pp. 246–288). Aldine Publishing Company.
- Kamu Kurum ve Kuruluşlarının Açılacak Çocuk Bakımevleri Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik, Karar No. 96/7840, T.C. Resmî Gazete, 22555 (15 Şubat 1996).
- Karaküçük, S. A. (2008). Okul öncesi eğitimi kurumlarında fiziksel/mekânsal koşulların incelenmesi: Sivas ili örneği. *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 32(2), 307–320.
- Karoğlu, H., & Ünüvar, P. (2017). Okul öncesi dönem çocuklarının gelişim özellikleri ve sosyal beceri düzeyleri. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 43, 231–254. <https://doi.org/10.21764/efd.12383>
- Koca, A. (2023). Şehri çocuklarla paylaşmak: Karar alma süreçlerinde çocuk katılımını kolaylaştırmaya yönelik uygulamaların karşılaştırmalı analizi. *Tasarım Kuram*, 19(39), 371–390. <https://doi.org/10.59215/tasarimkuram.394>
- Millî Eğitim Bakanlığı Temel Eğitim Genel Müdürlüğü. (2013). *Okul öncesi eğitim programı*.
- Oruç, C., Tecim, E., & Özyürek, H. (2011). Okul öncesi dönem çocuğunun kişilik gelişiminde rol modeller ve çizgi filmler. *Ekev Akademi Dergisi*, 15(48), 303–319.
- Özel Öğretim Kurumları Standartlar Yönergesi. (2018). Millî Eğitim Bakanlığı Özel Öğretim Kurumları Genel Müdürlüğü. https://ookgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2018_01/18102309_OZEL_OGRETIM_KURUMLARI_STANDARTLAR_YONERGESI.pdf
- Piaget, J. (2002). *Judgement and reasoning in the child* (M. Warden, Trans.). Taylor & Francis.
- Prensky, M. (2001). Digital natives, digital immigrants. *On the Horizon*, 9(5), 1–6. <https://doi.org/10.1108/10748120110424816>
- Restroom Association. (2014). *A guide to better preschool toilet design, maintenance and education*.
- Rice, F. P. (1997). *Human development: A life-span approach*. Prentice Hall.
- Senemoğlu, N. (2018). *Gelişim, öğrenme ve öğretim: Kuramdan uygulamaya*. Anı Yayıncılık.
- UNICEF. (1989). *Çocuk haklarına dair sözleşme*. <https://www.unicef.org/turkiye/çocuk-haklarına-dair-sözleşme>
- Ünlü, A., & Çakır, H. (2002). A study on perception of primary school children in home environment. *Journal of Architectural and Planning Research*, 19(3), 231–246.
- Wadsworth, B. J. (2015). Piaget’in duyuşsal ve bilişsel gelişim kuramı (M. Kandemir, A. Kaşkaya, & M. Palancı, Çev.). Pegem Akademi.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (10. baskı). Seçkin Yayıncılık.